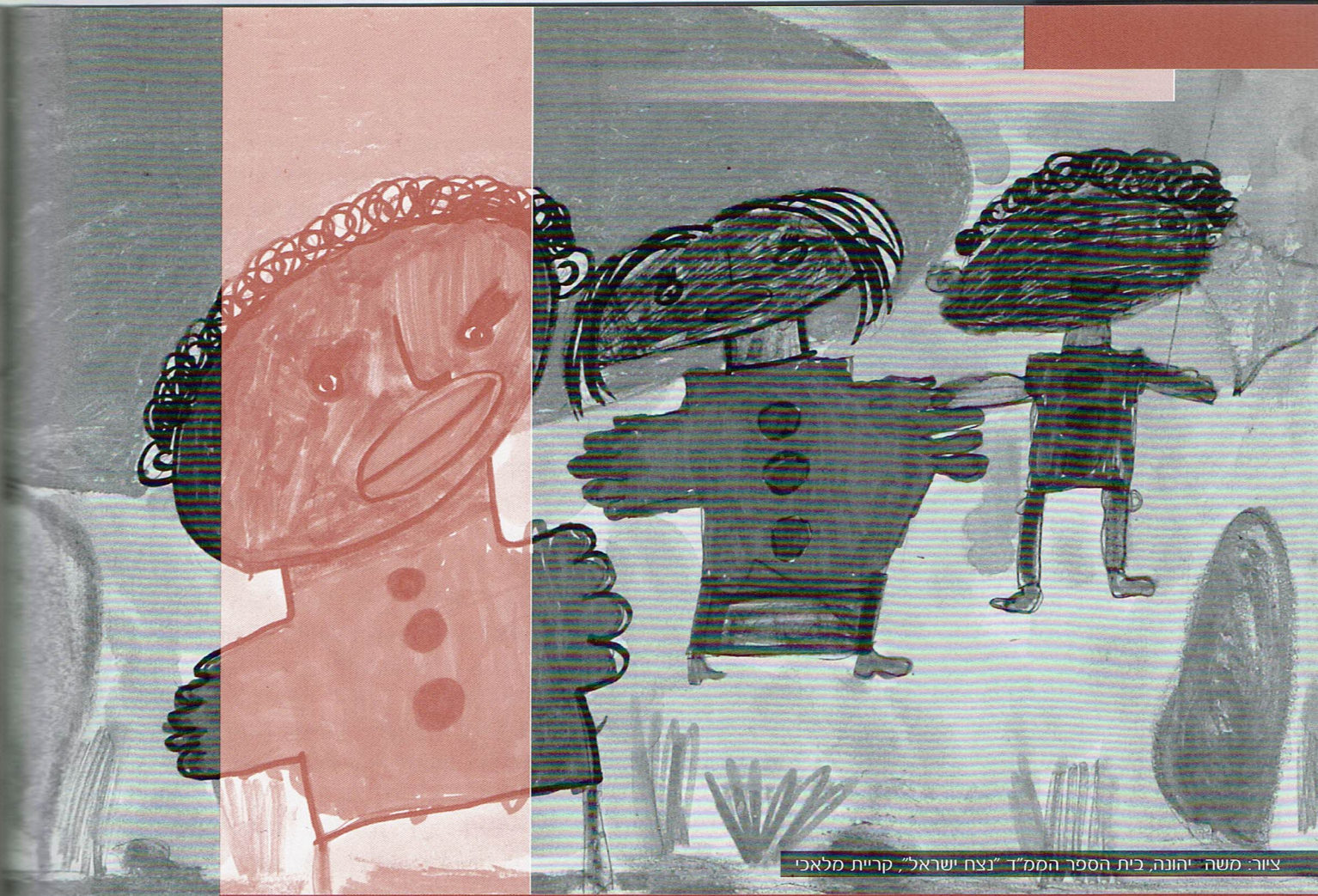

ציור: משה יהונה, בית הספר המק"ד "נצח ישראל", קריית מלאכי

"את אבא אין מאשימים כפי שאת השמים אין חורשים" עבודה עם הורים יוצאי אתיופיה

נעמי שמואל

נעמי שמואל היא סופרת, אנתרופולוגית, ומנחת קבוצות הורים.

נולדתי לתוך מציאות רב-תרבותית: אימי ז"ל הייתה ניצולת שואה מגרמניה ואבי ז"ל היה אנגלי לא יהודי. משפחתי נדדה בילדותי בין אנגליה לישראל, ובמשך שנים רבות לא הייתה ברורה לי זהותי ולא השתייכותי התרבותית. נישאתי לאדם ממוצא אתיופי, אדם הנטוע עמוק במסורת היהודית. במהלך המסע המשותף שלנו, ההורים, התחלתי להבין שמושגי היסוד שלנו - המגדירים משפחה, הורות, זוגיות, מחויבות וסמכות הורית - שונים מאוד זה מזה. עם הזמן, בחיפוש אחר ה"דבק" המחבר משפחות, מצאתי אותו בפולקלור, במסורת התרבותית המועברת בחיי היום-יום מהורים לילדיהם; המסורת השוזרת לתוך ילדותם, בדרכים גלויות וסמויות, את זהותם היהודית, את חיבורם לחברה ולקהילה. תפסתי שעלי למלא את החלל שבתוכי כדי שילדיי יהיה עוגן בטוח. ואולם, כשהסתכלתי סביבי במשפחה המורחבת, הרגשתי חרדה גדולה לדור הצברים החדשים, צאצאי העולים, מפני שהשתייכותם אינה מועברת אליהם בטבעיות, עם חלב האם ושירי הערש, כפי שהועברה להוריהם בארצות מוצאם. כאן נולדים ילדים לתוך מציאות מעורפלת, רב-תרבותית, ופערים תרבותיים נפערים ביניהם לבין הוריהם - פערים הפוגעים קשר המשפחתי ובתפקוד ההורים. משלמדתי לגשר על פערים אלה בתא המשפחתי שלי, רציתי לעזור לעוד משפחות שמצבן דומה. הוסמכתי להנחות הורים ופניתי לעבוד עם הורים יוצאי אתיופיה.

בעיצומו) במסגרת לימודים לתואר שני בפולקלור יהודי באוניברסיטה העברית בירושלים.

המאפיין הראשי: הייררכייה משפחתית ברורה וקבלת מרות בלא עוררין המודגמת בפתגם "את אבא אין מאשימים כפי שאת השמים אין חורשים". הילד באתיופיה ממוקם בתחתית ההייררכייה החברתית, ומגיל 4-5 עליו ללמוד את מקומו. לימוד זה כולל הכרה של קודים תרבותיים, צורת דיבור וקבלת מרות. ילד לומד מגיל רך את הכינויים המקובלים לאנשים מבוגרים ואת סממני הכבוד בשפת הגוף. ילד לומד להיות שקט בסביבת המבוגרים, להשפיל את מבטו לאות כבוד ולענות בלחש. הנה דבריו של אב שריאיינתי "אף פעם לא חיכינו עד שיגיד אבא כן או לא - רק בעיניים, מקבלים מסר בעיניים, נגיד בסימנים, אם הוא רוצה שנצא הוא מסמן לנו לצאת, וככה... כאילו זה יש לו משמעות... כאילו עד כמה שהבן אדם הזה המילה שלו קובעת!"

בישראל ההייררכייה הזאת התמוטטה, והבסיס המסורתי של הסמכות ההורית נסדק. בראש ובראשונה נשלל מעמדו של מנהיגי העדה, הקייסים. לקייסים היה תפקיד מרכזי באתיופיה - בשימור מנהגי היהדות במשך אלפי שנים ובשמירה על המסגרת המשפחתית. לשלילת הסמכויות מהקייסים בארץ השלכות על העדה כולה, על מרקם היחסים העדין שמאחד את הקהילה. להורים אין עוד בסיס לסמכות - לא בידע, לא בשפה ולא בשליטה על חיי ילדיהם.

אחד הרעיונות הראשונים שאני מנסה להעביר להורים הוא שאפשר לקנות סמכות בדרך אחרת: דרך בניית מערכת יחסים יציבה ותומכת המחליפה את ההייררכייה המשפחתית שכבר אינה מובנת מאליה לילדים הגדלים כאן. רוב ההורים הבאים לקבוצות חשים חוסר אונים קשה מול ילדיהם הצברים, והם משתוקקים לקבל כלים חדשים להתמודדות אתם.

המאפיין השני: הנחת יסוד של ההורות האתיופית היא שילד לומד מעצם היותו בקרבת המבוגרים, שהוא סופג את הידע בלא הסברים.

הנה דבריה של אחת המרואיינות: "כי לא דיברו הרבה... לא דיברו... באתיופיה המסר עובר בצורה... כאילו זה מין... את כבר יודעת... זה משהו שהילדים הבינו... בלי דיבורים הילדים מבינים..." ילד אתיופי יודע מתי מצפים ממנו לעזור ומה מצפים ממנו לעשות - בלי שיאמרו לו.

ההורים העוברים לארץ חדשה תוהים למה כאן הילדים אינם מבינים בעצמם מה מצופה מהם, והם מתקשים למצוא את דרכי החינוך שיוכלו להבנה פשוטה זו ששררה באתיופיה. הציפייה הזאת, שילד ילמד עצמו, שידע בעצמו מה עליו

בתוך הכלים התרבותיים שהורים משתמשים בהם לחינוך ילדיהם, אמצעים רבים מאבדים מכוחם במעבר לחברה אחרת, כגון הישענות על ההייררכייה חברתית ברורה, כוחה של השתייכות קבוצתית, דרכי ענישה וקביעת גבולות. שפה היא האמצעי הראשון לביטוי השקפת עולם ולהעברת מסורת תרבותית. שפה משקפת תרבות. שפה מפי הורה מגדירה את עולמו של הילד, מכוונת את מחשבותיו על העולם ומעצבת את תחושותיו ורגשותיו כלפי סביבתו. בתרבות האתיופית מעדיפים להעביר מסרים בדרך לא מילולית. גם כלי תרבותי זה מאבד מכוחו במעבר, אולי מפני שכארץ ההורים והילדים מתפצלים במידת מה לעולמות נפרדים. הקרבה הפיזית שאפשרה העברת מסרים בלא מילים נסדקת. וההורים, המוטרדים בבעיות הקיום החדשות, מחפשים קיצורי דרך שאינם תורמים לחינוך הילדים או למערכת היחסים ביניהם, כפי שקורה לכל הורה הנתון במצוקה.

בהנחיה של הורים בקבוצה המשימה הראשונה היא קניית אמונם. יכולתי לשבור את הקרח בעזרת כמה מילים באמהרית, אבל היה עליי להוכיח יותר מזה - היה עליי להוכיח שאני מכבדת אותם. היה עליי להבהיר להורים מלכתחילה שמבחינתי הם בעלי הידע בכל הקשור לילדיהם, שלא באתי למתוח עליהם ביקורת או להטיף להם מוסר. רוב ההורים העולים תפקדו היטב בארץ מוצאם - בעיות המשמעת והתקשורת שיש להם כאן עם ילדיהם אינן מוכרות להם, והן מערערות את ביטחונם בהורותם. אני מכוונת כאן לאוכלוסייה הוותיקה יותר; בקרב העולים שהגיעו בשנים האחרונות המצב שונה - הם החלו לאבד מסמכותם ההורית כבר בהמתנה הארוכה במחנות המעבר.

השתמשתי באביזרי העולם התרבותי - האתיופי והישראלי - ובספרים שלי (העוסקים בעולמם של ילדי העולים) כדי להתחבר אל ההורים ולגייס אותם לשיח משמעותי על מה שקורה לילדיהם בארץ. כשקראתי להורים מתוך הספר "עץ החיים", המתאר במשל על עץ את הקרע בין הדורות שמתלווה לעלייה הזאת, הם חשו הזדהות מוחלטת עם הסיפור. ההזדהות להיפתח ולדבר על הכאב המשותף יצרה בסיס לעבודה המשותפת שתוביל לשינוי. השינוי הזה צומח מתוך הכוחות האישיים והקהילתיים של ההורים, בעזרת הגמישות התרבותית שנחשפת עם "קילוף" הנוקשות העוטפת את המקומות הכואבים.

עבודה עם הורים דורשת הבנה מעמיקה של המאפיינים התרבותיים של יחסי הורים וילדים בארצות מוצאם, במקרה שלנו - אתיופיה. אנסה להגדיר כמה מאפיינים - על סמך עבודתי עם ההורים ועל סמך מחקרי על הורות (המחקר

התוצאה היא משבר - בעיקר אם ההורים עסוקים בשמירה על כבודם המסורתי ובדרישה לצייתנות בלתי מתפשרת ולקבלת מרות; במצב כזה הם אינם קשובים למצוקות הילד המנסה לפתח את עצמו כפרט שיכול להתחרות בתוך עולם הישראלי המודרני.

החינוך להשתלבות חברתית ולצניעות אישית הם אנטי-תזה לאינדיווידואליזם ולתחרותיות. ההורה האתיופית, המלמד את ילדו להמעיט בערכו האישי ולהיות צנוע וכנוע, פועל בניגוד מוחלט לדרך הפעולה של ההורה הישראלי, המלמד את ילדו לקפוץ בראש התור ולצעוק 'אני יכול' בקולי קולות. הילדים שעלו מאתיופיה, ועדיין הספיקו ליהנות מהתמיכה המשפחתית הנרחבת, בורכו במוטיבציה רבה להתקדם ולהשתלב במערכת החינוך בארץ. היה להם בסיס איתן שאִפשר להם לגדול, הם זכו בחיזוק שמספק החינוך האתיופית המסורתי בהקשרו, ואולי נהנו גם מההתלהבות הראשונית של מערכת החינוך בארץ מילדי העולים. לעומתם, הילדים הנולדים בישראל להורים יוצאי אתיופיה לומדים, גם בבית (בשיטת חינוך שלעיתים היא נוקשה וביקורתית) וגם בבית הספר (שם הם סובלים מסטיגמות, מהיותם מתייגים), את ערכם המופחת - ביחס למבוגר מהם בגיל, ביחס לבעל הסמכות וביחס לעמיתיהם, הצברים השחצנים. כדי לעזור להם באמת ובתמים להתקדם בארץ, הוריהם צריכים לחולל שינוי קיצוני וללמוד לעודד אותם ולתמוך בהם מגיל רך.

העידוד הוא חלק מובנה בחינוך האתיופית לגיל הרך, אבל מגיל 4-5 הוא מוחלף בביקורתיות ובדרישה בלתי מתפשרת לצייתנות. ההורים מסוגלים להבין שמול האתגרים של מערכת החינוך בארץ, שלא תמיד מבינה את ילדיהם, הילדים זקוקים לחיזוקים חיוביים רבים מההורים.

הנה דבריו של אב שריאיינתי: "תשמעי, החינוך בארץ... הכל נלמד. נלמד מהסביבה, נלמד מהבית. קודם כול אני לא נותן חינוך לילדות שלי, קודם כל אני מחנך את עצמי, אני מתקן את עצמי. ברגע שהן רואות את ההתנהגות שלי, הן קולטות את זה. ומשתדל לא להגיד זה אסור וזה אסור, אני נותן להן לעשות מה שהן רוצות. אבל אם אני רואה שיש דבר שלילי, אני אומר זה לא נכון. אני צריך לנמק ולפרט, כי לפעמים הבת הגדולה שואלת למה ואז אני נותן הסבר, ועוד פעם למה ועוד הסבר ועוד למה - ובסוף אין לי תשובה! אז בעיניי, בארץ, אם הן רוצות לשרוד בארץ, זה לא להגביל אותן, ביטחון עצמי זה הדבר הראשון."

המאפיין החמישי של דרכי החינוך באתיופיה הוא ענישה פיזית ומילולית. דיבור רך והסבר נעים נתפסים כאילו הם מבטלים מעמד וסמכות. גם ילדים זוכים לעידוד בהשתמשם בכוח מילולי ופיזי כדי לפתור בעיות חברתיות.

לעשות, לפעמים גורמת למה שנראה בעיני החברה המערבית הקולטת, בישראל, כאדישות מצד ההורים העולים והזנחה של תפקידם החינוכי.

המאפיין השלישי: במשפחה האתיופית ילד לומד להיות יצור חברתי, להתאים את עצמו לקהילה שהוא חי בה ולא להתבלט.

"באתיופיה אין לך ברירה. אם ההורים לא מצליחים לפקח עלייך, אז המשפחה מפקחים, אם לא המשפחה, אז השכנים, אם לא השכנים, אז החברה... כאילו מכל כיוון יש לך מחסום! אם את לא מתנהגת לפי הנורמה, כלומר - אם את הופכת להיות מחוץ למסגרת, מחוץ לנורמה, אז את הופכת להיות שלילית, את יודעת שאם תעברי את המחסום הראשון, יש את המחסום השני!" - דברי מרואיין.

יש להורות הקולקטיבית הזאת אפקט

של מעגלי השגחה ששומרים

מאוד על הפרט, אבל יש לה גם

מחיר. היכולת והנכונות של

הפרט להתאים את עצמו

לחברה לעתים באות על

חשבון הצרכים הפרטיים,

עד כדי ביטול עצמי.

אני מכירה בארץ ילדים

אתיופים שהתקשו להגדיר,

אפילו לעצמם, מה הם באמת

רוצים, מפני שהורגלו שאומרים

להם, שהתפקיד שלהם הוא

להגשים ציפיות ולא לפתח ציפיות

משלהם. בארץ - התנהגות מאופקת

וצנועה של ילדים יכולה להתפרש כחוסר

התעניינות ואף כחוסר יכולת. החינוך המעודד

לצניעות ומדכא חקר אקטיבי של הסביבה מכשיל

את הילדים האתיופים במפגש עם מערכת החינוך

ועם עמיתיהם הצברים.

המאפיין הרביעי: ילד באתיופיה לומד שהזהות

שלו היא היותו חלק מקבוצה; לזהותו יש משמעות

בהקשר המשפחתי-חברתי יותר מבהקשר האישי-

אינדיווידואלי. למאפיין זה יש השלכות על דרך

התנהלותו של הילד: על רצונותיו (הנכונות

לוותר לטובת הכלל), על דרך קבלת ההחלטות

(מבוססות על מה שאנשים יחשבו או יגידו ועל מה

שמצפים ממנו יותר מעל מה שהוא עצמו רוצה)

ועל הנכונות להתאמץ להשיג הישגים אישיים (הרי

חונך שלא להבליט את עצמו).

עם ההגירה לישראל והמפגש עם חברה המבוססת

על אינדיווידואליזם, הילד האתיופית עומד במבחן

קשה של הגדרה עצמית: מצד אחד - כל רצונו

להתקדם ולהצליח בחברה החדשה, מצד שני -

קריסת המערך המסורתי-המשפחתי שמגדיר

אותו מותרת אותו חשוף ופגיע, בלא מנגנוני

התמיכה וההגנה שעליהם נשען עד כה. לפעמים

החינוך להשתלבות חברתית ולצניעות אישית הם אנטי-תזה לאינדיווידואליזם ולתחרותיות. ההורה האתיופית, המלמד את ילדו להמעיט בערכו האישי ולהיות צנוע וכנוע, פועל בניגוד מוחלט לדרך הפעולה של ההורה הישראלי, המלמד את ילדו לקפוץ בראש התור ולצעוק 'אני יכול' בקולי קולות.

"That he who desires to do harm may always be polite, or that he who wishes to deliver an insult may include it in a finely wrought compliment, is part of a general understanding of human nature" (Rosen, 1985, p. 59)

תרגום: "האדם המבקש להזיק יכול תמיד להיות מנומס, האדם המבקש להעליב יכול לעשות זאת באמצעות מחמאה מחודדת - זה חלק מההבנה של טבע האדם."

אחד המרואיינים מסביר:

"באתיפיה אין אמירה ישירה. אם מישו רוצה לעקוץ אותך או להעיר לך על משהו שעשית, איזושהו טעות, אז מבחינת הבן אדם השני, שנראה לו שזה טעות, הוא לא יכול לבוא ולהגיד לך עשית א-ב-ג-ד, את טעית ואת אשמה. הוא זורק לך בפתגמים, והוא נותן לך להבין לבד, אז את שוברת את הראש, למה הבן אדם הזה אומר לי את הפתגם הזה, ואם את לא מבינה את המשמעות (לא כל אחד מבין את המשמעות), את הולכת לשאול מישו אחר, והמישו האחר הזה מתמצא, והוא אומר לך מי אמר לך את זה? ואת אומרת מישו כן וכך אמר לי את זה. נאמר לך במובן החיובי שתשתפרי או תשתני, אז הוא מפרש לך. אם הפתגם הזה נאמר לך בגלל השנאה, ההוא לא מפרש לך את זה, הוא מפרש לך את זה במובן החיובי..."

ציור: מעיין כלב, כיתה ג', בית הספר "בן גוריון", רמלה. "החלום שלי - להיות בכפר באדיס אבבה".

גם הילדים לומדים את החשדנות של הוריהם ואת השימוש המניפולטיבי בשפה. אם כן, מה המשמעות של המעבר משפה לשפה? יש כל כך הרבה מרחב לאי-הבנות הנובעות מקודים תרבותיים שונים ומפירושים שונים למילים. כיצד ילד הגדל להורים אתיופים בארץ מתמרן בין כל המסרים השונים, וכיצד הוא לומד לבטא את עצמו בבית ומחוצה לו? אני שומעת ילדים רבים בעדה

הורים עולים רבים חשים מבולבלים וחסרי אונים מול האיסור הישראלי להשתמש בענישה פיזית כלפי הילדים. בהיעדר ידע על שיטות חינוך חלופיות, ובתחושת אובדן מוחלט של הסמכות, הורים רבים נתקלים בקשיים בחינוך הדור הצעיר הגדל כאן, והם אינם מסוגלים להנחיל לילדיהם חוקים ולהציב להם גבולות. במקום הילדים השקטים והמנומסים שגדלו באתיופיה, גדל כאן דור של צברים - לעתים פרועים וחסרי רסן.

ככל ההורים הבאים לקבוצות הורים בציפייה לשנות משהו בילד, "לשפר אותו", גם ההורים האתיופים מקבלים את ההערה המשמעותית - שהשינוי צריך להתחיל בהם. כשהם מתחברים שוב לילדותם, ברוב המקרים הם מודעים לנזקים שגורמת ענישה פיזית קשה ורוצים מאוד להכיר חלופות לריסון ילדיהם. מדברי אב מרואיין: "למשל, אני אמרתי לו אל תשבור את הדבר הזה והוא שבר, לא שמע לי, נגיד דוגמה, אני לא אביא לו סטירה. בחיים אני לא אביא לו סטירה. אני אתן לו את העונש שמגיע לו. למשל, אם הוא היה צריך לצאת בחוץ, אני אגיד לו אתה לא תצא. אחר כך גם אחרי שנתתי לו, זה מה שאני מתייחס, אני אסביר לו, אני אשב איתו ואני אדבר איתו. אני אסביר לו למה הוא קיבל את העונש."

הורים רבים מאמצים בשמחה את הרעיון שאפשר להגיע להסכמים עם ילדים, גם אם הם צעירים מאוד.

המאפיין השישי: תקשורת מילולית מצומצמת

ודיבור המבטא מסר כפול. לפי התפיסה התרבותית הזאת, מכיוון שהילד באתיופיה למד מהתבוננות מה עליו לעשות, גם אין צורך לדבר אתו על רגשות, על דאגות ועל מחשבות ההורים עליו. אין צורך להסביר לילד מה מצופה ממנו - מצופה ממנו שידע בעצמו. אהבת ההורים מובנת מאליה, ובכלל - מערכת היחסים בין הורים לילדים התקיימה בלי דיבורים מיותרים. כבר אמרנו שמסרים חינוכיים באתיופיה מועברים לילדים בעיקר בתקשורת שאינה מדוברת, אבל בכל זאת הם לומדים לדבר - שפה שהיא כלי להישרדות חברתית. הם לומדים את השפה ככלי תרבותי רב-כפי שטוען קורטן (1972) (בתרגום שלי)

תרגום: "בסביבה כזאת, דאגה מתמדת להגנה עצמית הופכת הכרחית להישרדות. שתי דרכים מופעלות למטרה זו: האחת היא שימוש בתקשורת מעורפלת כדי להפחית ממידת ההתחייבות האישית, והשנייה - ניטרול יריבים בדרך מילולית או פיזית."

sam enna warq

שעווה וזהב - זה ביטוי אתיופי המתאר את משחק המחבואים של המילים שנהוג להשתמש בו בתרבות זו:

גם אם אתה לא מבין את השיעורים, זה לשבת אתה... אתה נותן הרגשה שזה חשוב לך, לשאול איפה שיעורי הבית, גם באמהרית, תגיד לו, הוא כבר ידע..."

"אני רוצה שיהיה להן עתיד טוב! העתיד של הילדות... תלוי בהן... כלומר, אם אני נותן עכשיו את הכלים החיוביים, והגעתי למסקנה שרק אני חייב לחזק אותן, מבחינת ביטחון עצמי, והשאר יבוא לבד. לתמוך ולפרגן, ורק ביטחון עצמי, ומבחינת חינוך, חשיבה, אני יודע שהן חכמות. אם הבת שלי בגיל כזה נכנסת לאתר גוגל, עושה דברים, יודעת מה לא טוב, מה כן טוב, ולפעמים עוזרת לי במחשב..."

בארץ, הורים מאתיופיה אינם יכולים עוד להישען על דפוסי ההורות המסורתיים שמשמעותם סמכות בלתי מעורערת מעצם מעמדם, תביעה לקונפורמיות והסתמכות על דרכי תקשורת לא מילוליות.

הורים מאתיופיה הרוצים לקדם את ילדיהם בארץ, בחברה מודרנית, חייבים לפתח דרכי תקשורת מילוליות, מערכת יחסים שמעודדת את הילדים לבטא את עצמם, סמכות שמבוססת על תקשורת ולא על מעמד ומעורבות רבה יותר בחיי הילדים בבית הספר. לכן חשוב להשקיע בקבוצות הורים, כדי לספק את התמיכה והסיוע הדרושים לביצוע השינוי המתבקש. בתי הספר והגנים הקולטים את ילדי העולים אינם יכולים עוד להתעלם מההורים, הדרך האקטית לעזור לילדים היא בחיזוק ההורים והעצמתם. ילד המתנתק מהוריו, ניתוק פיזי או רגשי, נושא עמו כל חייו סוג של נכות, והמחיר האישי, המשפחתי והחברתי כבד מנשוא. איך לעבוד עם ההורים? התשובה היא - בדרך שמקרבת אותם, שעושה אותם שותפים, ולא בדרך שמרחיקה אותם ומותירה אותם מאוימים. הדרך היא ליצור עם ההורים דיאלוג של ממש, דיאלוג שמכבד אותם ומאפשר להם להיפתח ולהתבטא, להגדיר במילים את הקשיים שלהם ואת הציפיות שלהם מהמערכת. וכדאי מאוד להתחיל בתיאום הציפיות, מפני שכאשר מדובר בהורים עולים, תחומי האחריות אינם ברורים. אם נצליח לפתח שיח שכולל גם הקשבה מצדנו, הקולטים, נזכה פעמיים: פעם אחת - בלמידה שלנו מתוך העושר התרבותי שהביאו אתם העולים, ופעם שנייה בגיוסם לשותפים אקטיביים בחינוך הדור הצעיר, הצברים החדשים. אולי נצליח אף לשחזר את תחושת השייכות הנובעת ממעגלי ההשגחה המאפיינים את הכפר האתיופי, כמו בביטוי המפורסם:

"It takes a whole village to raise a child" - נדרש כפר שלם לגדל ילד. ואנחנו, החברה, נתחזק מאוד מהיזמה הזאת - לשזור לתוכנו באחריות קולקטיבית את הרב-תרבותיות.

שגם בגיל מבוגר אינם יודעים לבטא את עצמם, להגדיר בדיוק, בשפה כלשהי, מה הם חושבים ומרגישים.

ומבחינת ההורים, הנה נשלל מהם עוד כלי חינוכי שנשענו עליו באתיופיה: השפה. בלא האפשרות של ענישה פיזית ובלא כוח המילים, שלעיתים הפכו ריקות מתוכן עקב המעבר בין השפות, אין פלא שההורים חשים חוסר אונים.

ילד באתיופיה ששואל שאלה פשוטה, בדרך כלל לא יקבל תשובה ישירה; הוא יקבל תשובה שתשתיק אותו, שתגרום לו להפסיק להטריד את ההורה. כבר הזכרנו שתפקיד ההורה איננו להסביר לילדיו את העולם - הם אמורים להבין אותו בעצמם. אבל רבים מההורים שראיינתי בארץ כבר סיגלו לעצמם מנהג חדש - לפרש ולהסביר לילדיהם כל דבר:

"...כי אני לא הסכמתי עם המבט הזה (של אבא) בדיעבד, אמרתי לך, זה שייך לתרבות, למסורת, היום אם הייתי... היום לא הייתי מקבל את זה... יגיד לי לא, לפחות יגיד לי למה לא! ואני לא רוצה ליישם אותה התנהגות לבנות שלי! ברגע שאני אומר לא, כלומר אני מונע מהן מלחשוב, ולהיות יצירתיות, ולהגיע למסקנה אישית. ברגע שמישהו נותן לך מסקנה, כל עוד זה לא המסקנה שלך, זה הגבלה בעיניי."

לסיכום, איך מתמודדים ההורים האתיופים בארץ עם משמעותיות המעבר הזה?

גדולתו של האדם ניכרת ביכולתו להפוך חיסרון ליתרון, ובהקשר שלנו - בהיותנו ארץ קולטת עלייה - למצוא את מקורות הכוח מתוך תרבות המוצא. כאשר הסמכות המסורתית של ההורים מוטלת בספק וילדיהם גדלים בסביבה חדשה, נדרשת מההורים גמישות רבה בפיתוח דרכי תקשורת חדשות - כדי לעצב את הדור הצעיר, להנחיל לו מסורת ובו בזמן להכין אותו לחיים בעולם המודרני.

הדברים ברורים מאמירות ההורים האלה:

"(בארץ) הילדים יותר משתפים... גם אני רוצה לדעת... מה שקורה בבית ספר... אני כל הזמן שואלת... פה חשוב לדעת... אני עוקבת... כי זה בעיות... אין מה לעשות... בארץ צריכים... אני עוקבת כי זה מחייב... אין מה לעשות... בארץ צריך להיות קשובים לילדים, קשורים לבית ספר, כי הרבה פעמים אם אתה לא קשור לבית ספר ואתה לא קשוב לילד, הילד נופל בין הכיסאות."

"...ללכת לילד לבית ספר גם אם אתה לא מבין עברית, לראות מה הוא עושה, לשבת איתו בבית

ומבחינת ההורים, הנה נשלל מהם עוד כלי חינוכי שנשענו עליו באתיופיה: השפה. בלא האפשרות של ענישה פיזית ובלא כוח המילים, שלעיתים הפכו ריקות מתוכן עקב המעבר בין השפות, אין פלא שההורים חשים חוסר אונים.

רשימה ביבליוגרפית
מלאה למאמר זה ניתן למצוא באתר אשלים
www.ashalim.org.il